

SOLIDARNOŚĆ SPOŁECZNA JANA PAWŁA II – głoszona przez Jana Pawła II zasada życia społecznego, stanowiąca przesłanie społecznej myśli Kościoła.

KONTEKST PROBLEMATYKI. Pojęcie „solidarność” ma bogatą historię i znaczenie. Wieloznaczność pojęcia „solidarność” dotyczy zarówno treści, jak i formy, tzn. zakresu mocy obowiązującej solidarności. Jest ona traktowana jako: 1) oraz zasada życia społecznego oraz odpowiedź na potrzeby współczesnego człowieka i świata; 2) cnota moralna, postawa, zobowiązanie; 3) nazwa ruchu społecznego, a zarazem Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego, w których ideę wpisała się praworządność, walka z przemocą, poniżeniem, złem i niesprawiedliwością.

Swoiste novum do problematyki solidarności wniósł Jan Paweł II, proponując nowe odczytanie zasady solidarności i jej personalistyczną interpretację. W jego nauczaniu zasada solidarności jest ściśle związana z zasadą dobra wspólnego, z zasadą powszechnego przeznaczenia i używania dóbr, jednością ludów i narodów oraz pokojem na ziemi (Jan Paweł II, *Sollicitudo rei socialis*, nr 17).

Przekonanie o ważności funkcjonowania solidarności jako zasady życia społecznego oraz postawy moralno-społecznej należy do stałego przesłania społecznej myśli Kościoła. Świadczy o tym nauczanie ojców Kościoła i społeczne encykliki papieży, którzy poprzedzili pontyfikat K. Wojtyły – Jana Pawła II. Jana Pawła II interpretacja solidarności jako „dziedzictwa wolności i prawdy, które jest dziełem pokoleń”, wpisuje się szczególnie mocno i oryginalnie w społeczne nauczanie Kościoła.

Wychodząc z pełnego realizmu założenia, że po to jest pamięć, „by żyła obecność”, należy przypomnieć, że w nauczaniu Jana Pawła II samo słowo „solidarność” utożsamiane jest z silną wolą angażowania się w dobro wszystkich i odpowiedzialnością za dobro każdego. Pojęcie to kojarzone jest nie tylko z Niezależnym Samorządnym Związkiem Zawodowym „Solidarność” w roli obrońcy podstawowych praw człowieka i troski o porządek moralny, ale z prawdą o osobie ludzkiej, rodzinie i porządku społeczno-ekonomicznym. Jan Paweł II pisze też o solidarności państwowej w obliczu narastających problemów ekonomicznych, a zwł. bezrobocia, ubóstwa, reformy struktur tzw. światowego systemu handlowego, monetarnego i finansowego, własnego wysiłku krajów

ubogich i rozwijających się, współpracy krajów na poszczególnych obszarach geograficznych i nowych regionalnych organizacji działających na zasadzie równości, wolności i uczestnictwa. Wśród różnych form solidarności oprócz solidarności osobowej i państwowej mówi o solidarności rodzinnej, ekonomicznej, solidarności ciał pośrednich, związków i partii, solidarności organizacji, stowarzyszeń i przedsiębiorstw non-profit, ale także solidarności międzyosobowej i międzynarodowej (*Solidarność w nauczaniu Jana Pawła II*, 203; *Praca, godność i solidarność w nauczaniu Jana Pawła II*).

Z jego wypowiedzi jednoznacznie wynika, że solidarność stanowi szczególny rodzaj więzi międzyludzkiej, co w sposób dobitny wyrażają m.in. takie sformułowania, jak: „wszyscy z wszystkimi” oraz „wszyscy dla wszystkich” (J. Szymczyk, *Odkrywanie wartości*, 75). Pojęcia te oznaczają, że człowiek wiąże się z drugim człowiekiem jako jednostką i wspólnotą osób, by tworzyć tzw. „my” – wspólnotę. Stąd trudno się nie zgodzić z papieską konstatacją stwierdzającą, iż „wspólnotowość i jedność, o ile służą wspólnemu dobru, są elementami konstytuującymi papieskie pojmowanie solidarności” (tamże), gdyż to właśnie „na bazie doświadczenia dobra wspólnego rodzi się świadomość współzależności, na którą jedyną odpowiedzią jest solidarność jako postawa etyczno-społeczna człowieka przeświadczonego o równości wszystkich ludzi jako osób” (tamże).

KONTEKST ROZUMIENIA POJĘCIA „SOLIDARNOŚĆ”. Solidarność w sposób szczególny uwydatnia społeczną naturę człowieka, równość wszystkich w godności i prawach oraz jedność rodzaju ludzkiego. W społecznym nauczaniu Jana Pawła II, jak i w tekstach personalistów, solidarność jest rozumiana przede wszystkim jako racja ontyczna życia społecznego. Oznacza to, że człowiek jest poniekąd „nakierowany” na drugiego człowieka, zdolny do komunikowania się z innymi. „Kontakt z bliźnimi ubogaca go, dlatego potrzebuje on tej więzi społecznej jako warunku swojego rozwoju osobowego. Owo solidarne współistnienie i współdziałanie człowieka z drugim człowiekiem, ze wspólnotą, jest racją ontycznego życia społecznego; przyczyną jego powstania” (tamże, 75). Stanowi ono równocześnie podstawę do ujmowania fenomenu solidarności jako zasady społecznej, a więc jako normy społeczno-moralnej, nakazującej solidarne współdziałanie ludzi i grup na każdym poziomie uspołecznienia, np. w rodzinie, w społeczności sąsiedzkiej, w zakładzie pracy, na uczelni, w państwie, w wymiarze międzynarodowym. Z tej racji omawiana tu zasada wskazuje zarówno

na obustronny związek, jak i na obustronny obowiązek, jaki zachodzi pomiędzy osobą a strukturami społecznymi. Realizacja zasady solidarności wymaga zatem określonej postawy moralnej i społecznej. Solidarność bowiem – zdaniem Jana Pawła II – to sposób bycia (zob. tamże).

Fakt solidarności. Papież odróżnia „fakt” – „konstrukt”, określając go mianem współzależności od „obowiązku”, któremu przyporządkowuje wszystko to, co łączy się ze słowem „solidarność” (Jan Paweł II, *Sollicitudo rei socialis*, nr 38). Fakt współzależności Jan Paweł II pojmuje jako system determinujący stosunki w życiu społecznym, w jego obszarach: publicznym, politycznym, kulturowym, gospodarczym i międzynarodowym. To doświadczenie współczesnej ludzkości upoważniło Jana Pawła II do określenia faktu współzależności jako kategorii moralnej. Na tak rozumianą współzależność najwłaściwszą odpowiedzią musi być adekwatna postawa moralna i społeczna, którą jest solidarność (M. Sztaba, *Wychowanie społeczne w świetle nauczania Jana Pawła II*, 438). Zdaniem Jana Pawła II, procesom rosnącej współzależności między osobami i narodami z racji szybkiego mnożenia się dróg i środków komunikacji oraz procesów globalizacji, powinno towarzyszyć wzmożone zaangażowanie na płaszczyźnie etyczno-społecznej, aby uniknąć rozmaitych form wyzysku, ucisku i korupcji, powodujących niesprawiedliwość i wykluczenie społeczne (Jan Paweł II, *Sollicitudo rei socialis*, nr 11–12). Nowe relacje współzależności, które faktycznie są jakimiś formami solidarności, winny przekształcać się w relacje zmierzające do prawdziwej solidarności etyczno-społecznej, będącej wymogiem moralnym wpisanym we wszystkie stosunki międzyludzkie (*Kompendium nauki społecznej Kościoła*, nr 192–193).

Zasada solidarności. Szeroko analizowaną szczególnie w *Sollicitudo rei socialis* zasadę solidarności Jan Paweł II wiąże z samą koncepcją miejsca osoby w rozwoju życia społecznego i z chrześcijańską wizją wspólnoty. Jest ona dla niego nie tylko postawą moralną i społeczną, ale właściwą odpowiedzią na wzrastającą świadomość różnorodnych współzależności między ludźmi (tamże, nr 38). W papieskim pojęciu „solidarności” mieści się sposób bytowania w wielości ludzkiej, w jedności, w uszanowaniu wszystkich różnic, a więc jedność w wielości – pluralizm. W jej rozumienie wpisana jest przede wszystkim odpowiedzialność in solidum, tzn. jednego za wszystkich, wszystkich za każdego oraz każdego za każdego. Nie jest ona tylko sympatią, współczuciem,

zainteresowaniem losem bliźniego, lecz realnym zobowiązaniem. Solidarność wskazuje na dojrzały kształt życia ludzkiego, opartego o miłość, sprawiedliwość, prawdę i wolność. Jest cnotą i postawą moralną, która utożsamia się z miłością społeczną, stylem oraz narzędziem polityki, która chce dążyć do prawdziwego rozwoju człowieka. Wymaga czynnego i odpowiedzialnego zaangażowania się w życie politycznym przez każdego obywatela („Solidarność – to znaczy: jeden i drugi, a skoro brzemień, to brzemień niesione razem, we wspólnocie. A więc nigdy jeden przeciw drugiemu. Jedni przeciw drugim. I nigdy brzemień dźwigane przez człowieka samotnie. Bez pomocy drugich. Nie może być walka silniejsza od solidarności” – Jan Paweł II, *Msza święta dla ludzi pracy – 12 czerwca '87*, w: *Jan Paweł II w Polsce 8–14 czerwca 1987*, 114–115). Jest ona mocą i trwałą wolnością zaangażowania się na rzecz dobra wspólnego, „czyli dobra każdego i wszystkich, wszyscy bowiem jesteśmy odpowiedzialni za wszystko” (tenże, *Sollicitudo rei socialis*, nr 38). Z tej świadomości dobra wspólnego i solidarności wypływa zaangażowanie, które w poczuciu odpowiedzialności i troski przyczynia się do świadczenia wzajemnego dobra i umacnia w przekonaniu, że dla chrześcijanina nie ma sytuacji bez wyjścia, że warto żyć w swoim kraju, podejmować twórcze inicjatywy, budować wspólnotę. Zaangażowanie to przybiera postać odpowiedzialności za słabszych, pomaga dostrzec „drugiego” – osobę, lud czy naród jako „podobnego nam”, czyniąc go na równi z sobą uczestnikiem życia. Osobiste plany życiowe muszą wiązać się ściśle z planem społecznego zaangażowania, który połączy w sobie wspólną kontynuację osiągnięć na drodze postępu widzianego w kategoriach sprawiedliwości i solidarności. Aby zbudować świat sprawiedliwości i pokoju, solidarność musi prowadzić do odrzucenia postawy nienawiści, egoizmu i niesprawiedliwości i przewyciężenia struktur niesprawiedliwych. Papieskie wezwanie do solidarności ma na celu zjednoczenie członków danej społeczności we wspólnym dążeniu ku wartościom prawdy, dobra, miłości braterskiej, przebaczenia, pojednania i wzajemnej odpowiedzialności jednych za drugich, bez jakiegokolwiek zanegowania odpowiedzialności osobistej. Uogólniając, można powiedzieć, iż solidarność mówi o wspólnocie i jedności międzyludzkiej wedle zasady „wszyscy z wszystkimi”, „wszyscy dla wszystkich”, gdyż cała ludzka egzystencja ma właściwy sobie wymiar wspólnotowy i wymiar społeczny.

Religijny aspekt solidarności. Proponowana przez Jana Pawła II

postawa solidarności ma charakter ściśle religijny. Mieści się w niej budowanie struktur czynnej miłości bliźniego i naprawianie struktur niesprawiedliwych. Dokonuje się to na drodze służby właściwie rozumianemu dobru wspólnemu. Jeżeli człowiek uznaje, że sposób rozumienia i metody realizacji dobra wspólnego w jego środowisku są fałszywe, wtedy oznaką jego odpowiedzialności i autentycznego uczestnictwa jest postawa sprzeciwu. Tak rozumiany sprzeciw jest wyrazem uznania dobra wspólnego jako dobra jednocześnie własnego i domaga się odważnej i autentycznej postawy krytycznej i twórczej.

Zaprzeczeniem postawy solidarności i sprzeciwu są postawy nieautentyczne: konformizm i unik. Konformizm sprzeciwia się postawie solidarności, unik zaś – postawie sprzeciwu. Postawy nieautentyczne prowadzą do alienacji człowieka. Alienacja tożsama jest z zablokowaniem autentycznego uczestnictwa we wspólnocie. Oznacza ona pozbawienie człowieka możliwości spełnienia siebie we wspólnocie, oraz ograniczenie lub unicestwienie „tego wszystkiego, przez co człowiek jest dla drugiego człowieka drugim »ja«” (A. Rynio, *Integralne wychowanie w myśli Jana Pawła II*, 145). Alienacja stanowi tu antytezę uczestnictwa. W teorii uczestnictwa odnajdujemy przesłanki ważne nie tylko dla rozumienia samego celu wychowania, ale i jego strategii. Jedną z owych przesłanek stanowi fakt, że podstawową społecznością wychowującą człowieka jest rodzina, zaś innymi środowiskami szczególnie predysponowanymi do tego celu są wspólnoty religijne i narodowe.

W powyższym kontekście solidarność, będąc podstawą ładu życia wspólnotowego, jawi się jako ponadsystemowa zasada życia społecznego. Porządkuje ona działania instytucji tak, aby wszelkie „struktury grzechu”, panujące w strukturach międzyludzkich i międzynarodowych, zostały przezwyciężone i przemienione w struktury solidarności, poprzez stworzenie albo odpowiednie zmiany praw, reguł rynku oraz przepisów (Jan Paweł II, *Sollicitudo rei socialis*, nr 38).

TRZY PODSTAWOWE ASPEKTY ZASADY SOLIDARNOŚCI. Dążąc do specyfikacji zasady solidarności można wyróżnić 3 podstawowe jej aspekty: 1) zasada solidarności jako społeczna zasada bytu opisująca zależność człowieka od wspólnoty, od momentu narodzin do śmierci; 2) zasada solidarności jako zasada prawna, wskazująca na konieczność tworzenia przepisów prawnych, które pozwolą na instytucjonalizowanie się postaw solidarnościowych; 3) zasada

solidarności jako zasada etyczna i zarazem sprawność etyczno-moralna, mówiąca o etycznej powinności – wzajemnej odpowiedzialności jednostek za dobro wspólne społeczeństwa i społeczeństwa za dobro rozwojowe każdego człowieka (F. Kampka, *Solidarność w nauczaniu Jana Pawła II*, w: *Idea solidarności dzisiaj*, 8–10). Z nauczania Jana Pawła II wynika też, że solidarność jest prawdziwą cnotą moralną, a nie tylko jakimś „nieokreślonym współczuciem czy powierzchownym rozrzewnieniem wobec zła dotykającego wiele osób, bliskich czy dalekich. Przeciwnie, jest to mocna i trwała wola angażowania się na rzecz dobra wspólnego, czyli dobra wszystkich i każdego, wszyscy bowiem jesteśmy odpowiedzialni za wszystkich. Wola ta opiera się na gruntownym przekonaniu, że zahamowanie się pełnego rozwoju jest spowodowane żądzą zysku i owym pragnieniem władzy” (Jan Paweł II, *Sollicitudo rei socialis*, nr 38).

PŁASZCZYZNY PRAKTYKOWANIA SOLIDARNOŚCI. Można wyróżnić 4 płaszczyzny praktykowania solidarności.

Rodzina. Jako pierwszą należy wskazać rodzinę, która jako podstawowa komórka życia społecznego opiera się na miłości, a solidarność jest jej konstytutywnym i strukturalnym elementem. W kontekście bycia i funkcjonowania rodziny można mówić o solidarności wewnętrznej i zewnętrznej. Solidarność wewnętrzna wyrasta z sakramentu małżeństwa i dokonuje się wewnątrz rodziny, mając na celu realizację podstawowych zadań rodziny, rozumianej jako „wspólnota osób”, tzn. budowę i kształtowanie relacji międzyosobowej, przyjęcie i wychowanie potomstwa, opiekę nad chorymi i starszymi w rodzinie.

Solidarność zewnętrzna, mająca swe korzenie w przykazaniu miłości bliźniego, jest komplementarna w odniesieniu do solidarności panującej wewnątrz rodziny. Wyraża się ona poprzez działania podejmowane na szczeblu władz publicznych w ramach tzw. polityki prorodzinnej, mającej na celu efektywne wsparcie rodzin, zgodnie z zasadą pomocniczości. Drugim typem solidarności zewnętrznej są zarówno działania podejmowane przez organizacje porządkowe na rzecz rodziny, jak i zaangażowanie samej rodziny w rozmaite zadania społeczne i polityczne.

Gospodarka. Drugą płaszczyzną realizacji zasady solidarności, wskazującą na jedność i wspólnotowość w dążeniu do dobra wspólnego, jest gospodarka. W kontekście gospodarczym praktykowanie solidarności związane

jest z zasadą powszechnego przeznaczenia i używania dóbr, z opcją preferencyjną na rzecz ubogich oraz z rozwijanymi koncepcjami etycznymi, dotyczącymi nauki ekonomii i etyki w biznesie.

Praktycznie zasada solidarności urzeczywistnia się także w pracy, będącej podstawowym prawem i dobrem człowieka. Zasada solidarności w przypadku pracy winna być rozpatrywana w różnorodny sposób: 1) człowiek pracując, spełnia obowiązek solidarności w odniesieniu do wspólnoty, w której żyje oraz wobec całej rodziny ludzkiej; 2) zasada solidarności stanowi kryterium oceniające regulacje prawa pracy, mając na celu ochronę różnorodnych praw pracowników i pracodawcy; 3) solidarność jest wpisana w naturę ludzkiej pracy, będącej znakiem jedności i solidarności ludzi i narodów.

Tradycyjne formy solidarności na płaszczyźnie pracy wyrażane są poprzez solidarność ludzi pracy i solidarność z bezrobotnymi, będącą komplementarnym aspektem tej pierwszej.

Solidarność ludzi pracy służy zgodnej współpracy, przeżywaniu znaczenia i godności każdej pracy. Narzędziem tej formy solidarności są związki zawodowe, będące narzędziem solidarności i sprawiedliwości, pomocą w rozwijaniu prawdziwej kultury pracy oraz miejscem „wyrażania podmiotowości pracowników” (M. Sztaba, *Wychowanie społeczne w świetle nauczania Jana Pawła II*, 439–440).

Solidarność z bezrobotnymi winna wyrażać się natomiast w podejmowaniu działań mających na celu bezpośrednią pomoc bezrobotnym i ich rodzinom, w tworzeniu nowych miejsc pracy, a także w dzieleniu się pracą poprzez choćby elastyczny czas pracy oraz w pomocy materialno-duchowej, kierującej się zasadą poszukiwania i indywidualizacji.

Nowe warunki pracy w dobie globalizmu, to m.in.: upowszechniające się elastyczne formy zatrudnienia, praca na czas określony, na podstawie kontraktów terminowych. Niestabilność na rynku pracy wskazuje na potrzebę nowych form solidarności, przy zachowaniu świadomości prawdziwego znaczenia i godności pracy.

Zdaniem Jana Pawła II, proces globalizacji domaga się kształtowania nowej świadomości światowej, związanej z poczuciem przynależności do wielkiej rodziny ludzkiej. „Globalizacja nie jest *a priori* dobra ani zła. Będzie taką, jaką ją uczynią ludzie [...]. Globalizacja, jak każdy inny system, musi służyć

człowiekowi, musi służyć solidarności i dobru wspólnemu” (Jan Paweł II, *Globalizacja i etyka*, OsRomPol 22 (2001) nr 6, 42).

Władze publiczne, przedsiębiorstwa i organizacje pracownicze winny angażować się w tworzenie aktualnej i adekwatnej polityki pracy, wspierającej poszczególnego pracownika i jego rodzinę. Zmiany na rynku pracy wymagają zmian w systemie zabezpieczenia społecznego tak, by zachować „społeczny ład pracy” w zmienionych warunkach pracy.

Strefa gospodarcza w dobie globalizmu wskazuje na konieczność zasady solidarności, wyrażającej się we wzajemnej pomocy i wsparciu między państwami. Papież uczy, że globalizację rynku, „powinien równoważyć rozwój globalnej kultury solidarności [...], globalizacja wymaga stworzenia nowej kultury, nowych reguł i nowych instytucji o zasięgu światowym” (tenże, *Rozwój, globalizacja, dobro człowieka*, OsRomPol 21 (2000) nr 6, 39–40). Jan Paweł II – w kontekście życia gospodarczego – apeluje więc o globalizację w duchu solidarności. Nazywa ją „kulturą solidarności” (*Centesimus annus*, nr 38.). Zauważa zarazem, że solidarność pracy w dobie globalizacji domaga się nowej kultury solidarności.

Polityka. Trzecią płaszczyzną praktykowania zasady solidarności jest polityka. Praktykowanie tej zasady na płaszczyźnie polityki związane jest bezpośrednio z innymi zasadami życia społecznego. Zasada solidarności ma związek z zasadą dobra wspólnego, która stanowi cel materialny działania solidarnego, wykraczającego poza interes jednostkowy. Zasady te łączą się ściśle w perspektywie określenia celów aktywności społecznej. Zasada solidarności pełni w stosunku do zasady dobra wspólnego funkcję służebną, ochronną i twórczą. Ma na celu zapewnienie prawidłowego funkcjonowania instytucji społecznych, poprzez przezwyciężenie „struktur grzechu” i przemianę zależności zachodzących między ludźmi i narodami przez przyjęcie postawy bezinteresownej służby. Realizacji tego szczytnego celu służy współpraca zasady solidarności z zasadami pomocniczości i uczestnictwa, które mają charakter norm techniczno-proceduralnych określających, w jaki sposób należy skutecznie praktykować solidarność. Zasada pomocniczości przypomina o potrzebie respektowania kompetencji osób i wspólnot, by nie zakłócać ich prawidłowego funkcjonowania, zaś zasada uczestnictwa wskazuje na powszechny charakter procesu decyzyjnego: wszyscy obywatele są wezwani do brania udziału w podejmowaniu decyzji i

udziału w rozwiązywaniu problemów dotyczących życia politycznego i publicznego.

Spółeczność międzynarodowa. Kolejną płaszczyzną praktykowania zasady solidarności jest życie międzynarodowe. Omawiana zasada odnosi się tutaj w sposób szczególny do utrzymania pokoju oraz do podejmowania działań na rzecz integralnego rozwoju w dobie globalizacji. Praktykowanie zasady solidarności w ramach relacji międzynarodowych wyraża się poprzez solidarność proceduralną i solidarność materialną.

Solidarność proceduralna wskazuje na konieczność respektowania norm prawa międzynarodowego w relacjach między państwami, w szczególności zaś zasad dotyczących działania różnorodnych podmiotów życia społecznego, na rzecz pokoju, który jest owocem sprawiedliwości.

Solidarność materialna dotyczy działań podejmowanych w celu osiągnięcia konkretnych wyników o charakterze społecznym, ekonomicznym czy też administracyjno-organizacyjnym. Solidarność taka dotyczy więc działań na rzecz integralnego i solidarnego rozwoju.

Jan Paweł II, myśląc o dokonujących się w życiu międzynarodowym procesach integracji europejskiej i globalizacji, zwraca się o „globalizację w solidarności” i „globalizację solidarności”, której mają towarzyszyć takie wartości jak równość, sprawiedliwość, wolność i miłość. Zdaniem Jana Pawła II, zasada solidarności, w połączeniu z pozostałymi zasadami życia społecznego i podstawowymi wartościami (miłość, prawda, odpowiedzialność, wolność), jest w stanie uchronić przed wszelkimi formami ubóstwa i marginalizacji społecznej oraz przyczynić się do autentycznego urzeczywistniania wartości oraz prawa do pokoju i integralnego rozwoju całego człowieka, a także każdego społeczeństwa.

SOLIDARNOŚĆ DUCHA. Jan Paweł II, obok powyżej zaprezentowanych sposobów rozumienia i praktykowania zasady solidarności, dużą wagę przykładą do duchowej perspektywy solidarności i jej teologicznego wymiaru. Solidarność duchowa wskazuje na konieczność przemiany serc i nawrócenia dla uzdrowienia struktur i instytucji życia społecznego. Głębokie życie duchowe związane z uporządkowaniem własnych władz poznawczych i emocjonalno-wolitywnych oraz z aktywnym uczestnictwem w życiu społecznym wydaje się być niezbędne do trwałego i służebnego wyrażania współzależności między ludźmi, solidarność duchowa wyraża się bowiem w postawie wrażliwości wobec drugiego i

delikatności względem każdego innego.

Praktykowanie solidarności w wymiarze duchowym opiera się na współbrzmieniu pewnych czynników, takich jak pielęgnowanie życia duchowego, rozwijanie własnej tożsamości czy gotowość do uczestnictwa w życiu społecznym. Dzięki duchowej solidarności politycy są zdolni do kompromisów, szacunku, prawdy, życzliwości i braterstwa w spełnianiu swoich żądań publicznych. Inni zaś uczestnicy życia społecznego w jego różnych obszarach dzięki rozwijaniu życia duchowego, związanego z nawróceniem i przemianą serc są zdolni do przenikliwości, poszanowania praw człowieka wzajemnego zaufania, braterskiej miłości oraz solidarności między bogatymi i biednymi.

PRZYSZŁOŚĆ ŚWIATA W SOLIDARNOŚCI. Zarysowane perspektywy praktycznego realizowania zasady solidarności wskazują na fakt, że zasada ta jest adekwatną odpowiedzią na potrzeby współczesnego świata, tzn. potrzebę braterstwa i wspólnoty, szacunku dla każdej osoby, dla prawdziwej wartości i kultury innych, dla słusznej autonomii i prawa innych do samostanowienia. Dla Jana Pawła II solidarność to sposób bytowania społeczeństwa w uszanowaniu różnic i odmienności, jakie pomiędzy ludźmi zachodzą: więź jedności w wielości stanowi podstawę pluralizmu.

Zasada solidarności pozwala przewyciężyć skrajne modele życia społecznego, takie jak indywidualizm i kolektywizm. Znajduje się u podstaw autentycznego uczestnictwa.

Lektura wybranych tekstów papieskiego nauczania zogniskowanego jak w soczewce wokół solidarności, pozwala też zauważyć, że w papieskim rozumieniu solidarności podstawowym fundamentem w jej najgłębszym wymiarze jest nie tylko dobro wspólne, ale sama osoba ludzka, doświadczająca i przeżywająca własną osobową godność. Wspólne pochodzenie człowieka od Boga na zasadzie wspólnego ojcostwa, a tym samym wspólnego usynowienia, dostarcza człowiekowi nowego kryterium w spojrzeniu na świat i osobę drugiego. Każę w nim widzieć brata, dążyć do jedności i trwać w komunii osób.

W przekonaniu Jana Pawła II idea solidarności należy do pol. dziedzictwa. Jest dobrem, które zostało okupione ofiarą, cierpieniem, a nawet życiem bardzo wielu. Stąd dobro to, choć zakłada dar i zmaganie, czyli coś, czego – podobnie jak wolności i miłości – nie da się osiągnąć raz na zawsze, trzeba nie tylko pokornie przyjąć, ale pomnożyć, by w sposób przekonywający i prawdziwy przekazać

następnym pokoleniom.

Jan Paweł II, *Laborem exercens. Tekst i komentarze*, Lb 1986; tenże, *Odwagi! Ja jestem, nie bójcie się. III podróż apostołska do Polski (8–14 VI 1987)*, Pz 1987; *Jan Paweł II w Polsce. 8–14 czerwca 1987. Trzecia pielgrzymka do Ojczyzny*, Wwa 1987; A. Rynio, *Wychowanie młodzieży w nauczaniu Kardynała Stefana Wyszyńskiego*, Lb 1995, 2001²; J. Kowalski, *Jan Paweł II o osobie ludzkiej jako kryterium rozwoju*, w: *Vivere in Christo. Chrześcijański horyzont moralności*, Lb 1996, 123–139; A. Rynio, *Integralne wychowanie w myśli Jana Pawła II*, Lb 2004; J. Szymczyk, *Odkrywanie wartości. Z problematyki socjologiczno-aksjologicznej*, Lb 2004; Jan Paweł II, *Centesimus annus*, w: *Encykliki Ojca świętego Jana Pawła II*, Kr 2005³, 617–702; tenże, *Sollicitudo rei socialis*, w: tamże, 435–508; *Kompendium nauki społecznej Kościoła*, Ki 2005; *Solidarność w nauczaniu Jana Pawła II. Wybór tekstów*, Lb 2005; Jan Paweł II, *Christifideles laici*, w: *Adhortacje apostołskie Ojca świętego Jana Pawła II*, Kr 2006², I 351–488; *Praca, godność i solidarność w nauczaniu Jana Pawła II. Spotkania z „Solidarnością”*, Gd 2006; *Wychowanie chrześcijańskie. Między tradycją a współczesnością*, Lb 2007; *Media w wychowaniu chrześcijańskim*, Lb 2010; M. Sztaba, *Wychowanie społeczne w świetle nauczania Jana Pawła II*, Lb 2010 (kps ArKUL); *Stworzeni do miłości. Wokół Jana Pawła II teologii ciała*, Wwa 2011.

Alina Rynio